

ראש השנה עבודת המלכות

הרב אליעזר קשתיאל

נערך ע"י אלעד ברנד

מסופר על מרן הרב קוק זצ"ל, שבעשרת ימי תשובה היה כל הזמן תחת ידו ספר "יסוד ושורש העבודה", אותו כתב רבי אלכסנדר מליטא. המיוחד שבספר זה הוא הצבת הנתיבים וההזכרות המדויקות על סדר היום, החל מקימת הבוקר ועד שנת הליל, בימי חול בשבתות ובמועדים. הספר סולל דרך ומציב סולם לחפצים לעלות בקדושה.

אחד השערים עוסקים בנושא תפילות הימים הנוראים (שער האיתון, שער האחד עשר). מתוכו ננסה לדלות מספר עקרונות.

אחד מן האפיונים הבולטים בראש השנה הוא התפילה. אנו מרבים להתפלל בראש השנה יותר מן הרגיל. תפילות אלו עניינן לסמן לנו מהו הנושא המרכזי בראש השנה עליו צריך לחשוב, לכוון. מתוך עיון בתפילות נוכל לגלות מהם השאיפות, מהו הדין ועל מה הוא בא? מהו תפקדינו?

תפילה על קידוש ה'

בעל "יסוד ושורש העבודה" מיסב את תשומת לבנו אל נוסח התפילה. כשמעיינים בו מגלים שכמעט כל נוסח התפילה הוא על קידוש שמו הגדול וכבודו. **"אחי ורעי ראוי לידע שכמעט כל נוסח התפלות של ר"ה ויו"כ הוא רק שיתקדש שמו הגדול בכל האומות ובכל העולם כי זה עיקר התפלות עתה בימים הנוראים האלה"**. בתפילות של ראש השנה אין אזכורים של עניינים אישיים, של טרדותינו, הן החומריות והן הרוחניות. כך גם כותב נפש החיים: **"ועינינו הראות בנוסח תפלת ר"ה שהוא מסודר מראשו עד סופו רק על כבוד מלכותו ית"ש"** (שער ב' פרק יא'). זו הסיבה שכל בקשותנו ותחנונינו הם על כך, עד מתי יהיה שמו מחולל בין האומות, **"ויתפלל ענין זה מעומקא דלבא יותר ויותר מהתפלות שמתפלל בעד עצמו"** (יסוד ושורש העבודה, שער האיתון). **"עד מתי יהיה שמך הגדול מחולל בין האומות ובשביל זה – "תן פחדך על כל מעשיך" – שידעו כולם שאין אלוה מבלעדיך ויתגדל שמך בכל האומות... גם ו"בכך תן כבוד ה' לעמך" – יחשוב במחשבתו תן כבוד לעמך לא בשבילנו רק בשביל שמך הגדול ויתקדש בין כל האומות"**.

הדין על כבוד שמים

ראש השנה מאופיין כיום משפט, יום הדין. ועל כך הוא מביא מדברי הזוהר הקדוש. באיוב נאמר **"וַיִּהְיֶה הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל ה'** וַיָּבֹא גַם הַשָּׁטָן בְּתוֹכָם" המלאכים מגיעים אל הקב"ה ביום מסויים. על כך דרשו חז"ל שאותו היום הוא ראש השנה, וביום זה ניצבו על הדין. הזוהר הקדוש מגלה לנו על מה היה הדין: **"דינא קדמא דכלא ביה"** (זהר פנחס רלא' ע"א). הדין היסודי שהכל כלול בו. הדין בה' הידיעה, הוא דין על כבודו של הקב"ה. בראש השנה עלינו לתת את הדעת על הסוגיה הזו, עד כמה אנו שותפים לכבודו של מקום. על זה נישפט.

ננסה לעבד את המושג הזה כבודו של מקום. מהו הדין על כבוד המלכות?

מסביר "נפש החיים", שאיש הנאמן למלך ומעריץ אותו, אוהב את מחשבותיו ומכיר את משנתו ואת ערכיו, כאשר הוא מסתכל על המדינה ורואה את הפער האדיר בין מה שהמלך רוצה לבין מה שקורה בשטח – ליבו נחמץ, כואב לו על כך. כיצד ייתכן שמלך כל כך טוב בעל רצונות אדירים, בעל יכולות אדירות ושאיפות עליונות, מולך על מדינה שנראית כה רחוקה מאותם שאיפות. איש כזה שהוא נאמן ביתו של המלך, אינו יכול לשבת מנגד עם ידיים שלובות ולומר אני את נפשי הצלתי. בראש השנה אנו נדרשים

להוציא את הראש מהבועה ולהסתכל על כל העולם. "מלך על כל העולם כולו בכבודך, הינשא על כל הארץ ביקרך, על כל יושבי תבל ארצך". האם כך ראוי שתראה ממלכתו של מלך עולם? "ראוי מאד להאדם הישר לשום כל כוונתו וטוהר מחשבתו בתפלתו רק להוסיף תת כח בהעולמות הקדושים... להעביר רוח הטומאה מן העולם ויתקן עולם במלכותו ית"ש. ולא על עניניו וצרכי עצמו כלל" (נפש החיים שם). מהות המושג כבוד המלך הוא מה שמתרחש במרחב החיים, בשטח. כבוד זה התפשטות, התגלות. "כבודו מלא עולם", הרצונות שהולכים ומתפשטים, הולכים ומסתעפים. יש לקב"ה הרבה תכונות לעולם אך כאשר רצונות עליונים אלו אינם מתגלים, קיים עלבון אדיר לשמו הגדול.

היציאה מן הבועה הפרטית

כדי להבין מה מקומנו בהחזרת הכבוד. עלינו לשאול, מדוע אין כבוד? התשובה לכך היא, שחסרה בתודעתנו תפיסה מלכותית. בכל אחד מאיתנו טמונה בו בת מלך – נשמה טהורה שיש לה נטייה מלכותית. החשיבה המלכותית מתבטאת בראייה כללית יותר, אחראית יותר וארוכת טווח. אבל אם קולה של בת המלך לא נשמע, אלא חלילה קול אחר, קול אישי, קול פרטי, קול אגוצנטרי – אי אפשר לבנות כך ממלכה. אי אפשר לקדם עניינים מלכותיים כשאין בני מלכים השותפים לכך, כאשר כל אחד עסוק בעניין הקטן שלו. הפיתרון לעלבון של כבוד ה', הוא בעובדה שיש אנשים שמשליכים עניינים וצרכי עצמם מנגד ומוסרים נפשם על כבוד המלך. הפיתרון מתחיל בהבעת הצהרה, אנו רוצים להיות מלכותיים – "אשרי העם יודע תרועה". אשרי מי שמשליך ענייניו האישיים בצד ומתחיל להיכנס לצורת חשיבה מלכותית יותר. זו מהותה של תפילת ראש השנה, להתרומם למחשבה רק על כבוד מלכותו.

האדמו"ר מפסיצנא כתב ספר בתוך גטו וורשא במהלך השואה – "אש קודש". ובראש השנה של שנת תש"ב (1942), בשיאה של השואה הנוראה, כותב בעל "אש קודש" שמה שהכי מעסיק אותו ומכאיב לו יותר מכל הוא העובדה שהוא מתפלל על עצמו. המצב הוא כל כך קשה וכשהאדם מוכה בייסורין נוראים קשה לו שלא לצעוק על מכאוביו האישיים. אבל על זה גופא כואב ה"אש קודש":

"בשעה שהאיש מוכה ביסורין קשים קשה שלא יצעק על כאביו, זולת הצדיקים הגדולים המופשטים בגופם וכל עצמוותם, לכן לאנשים כערכינו ובפרט בצרות מרות כאלו, א"א שלא נצעק ונתפלל לד' גם בר"ה וביו"כ על יסורנו וכאבנו, אבל גם על זה בעצמנו נפשנו מר תבכה, שגם בימים הקדושים אלו אנו צריכים להתפלל הב לן חיי הב לן מזונא, ולא תפילו עילאות צרכי שמים... וזה מן המצר קראתי, עתה אני קורא מן המצר על צרותי אבל ענני במרחב י-ה שאקרא אותך במרחב מתוך הרחבה וג"כ להתפלל תפילה טובה ועילאה, רק לשם ה'". (אש קודש כפה')

שתימשך מלכותו כמעין

בראש השנה הולכים לתשליך, מחפשים מקור מים. אחד הטעמים חמנהג זה מקורו בספר מלכים. בתחילת הספר ישנו מאבק סמוי מי יירש את דוד המלך, אדניה או שלמה. אדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלך. הוא אוסף נבחרת מכובדת של אנשים חשובים, עושה סעודה גדולה ומזמין את כולם. בד בבד, בשקט, בלי סוסים ומרכבות, מרכיבים את שלמה על פרדה, "וַהֲרִידָתָם אֹתוֹ אֶל גִּחְוֹן", שם נתן הנביא וצדוק הכהן מושחים אותו למלך, "שתימשך מלכותו כמעין". חז"ל אמרו שאת המלכים מושחים ליד מקווה מים זורם שתימשך מלכותם (כריתות ה', ע"ב).

יש מלכות ויש מלכות. יש מלכות שהנושא המרכזי הוא מעמד המלך – הכבוד במובן השלילי שלו. האחמיי"ם התפאורה וכו'. אבל יש מלכות היורדת למטה אל הגיחון, מלכות המבקשת לשאוב מים חדשים, מתוך רצון להחיות, להרים ולרומם את פני השטח. אין בה רושם חיצוני, היא הולכת למקום הכי טבעי ופשוט ומשם מבקשת להתחיל להשפיע. מלמטה. היכן שבדרך כלל המלכים לא אוהבים לגעת. וביום ר"ה, ביום המלכותי, אנו הולכים גם למעין כמו שלמה בשעתו. לראות איך המלכות זורמת למטה, מחלחלת.

המים דרכם לרדת ממקום גבוה לנמוך. איך כבוד המלכות הולך ומתגלה, זו הליכה מלכותית. הליכה של בני מלכים שרוצים לשנות את פני השטח.

דמויות מלכותיות

בר"ה ניזכר בדמויות של אנשים מלכותיים – אבות האומה. אדם מלכותי הוא כזה שסיפור החיים האישי שלו זהה לחלוטין לסיפור המלכות. סיפור חייו וסיפור הממלכה אחד הם. אין לו פרטים אישיים, כל מה שמסופר עליו באופן אישי, אלו אירועים מלכותיים. בספר בראשית היינו אמורים לקרוא רק על הקב"ה ועל מעשיו, אולם, אנו קוראים על האבות והאמהות מכיוון שהסיפור האישי שלהם זהה לגמרי לסיפורו של המלך. לשאוב מהאבות והאמהות שלנו תודעה מלכותית. מה זה להשליך כל ענייניו מנגד ולמסור נפשו על כבוד המלך. זה דורש אחריות, רוממות רוח, אבל כמו כל דבר כזה זה גם נותן הרבה גודל. הרי לא יעלה על הדעת שבעולמו של הקב"ה, בממלכה הזו עדיין מפחדים מקולות של רשע. עדיין הרשעה לא כולה כעשן כלתה. זה חילול שמו, יש ממשלת זדון בעולם. אנו לא רוצים ברעת אף אחד, אנו רוצים בתיקונו של עולם.

לגיון של מלך

לכן מדגיש בעל "יסוד שורש העבודה", שלאורך שני הימים של ר"ה נדרשת מאיתנו יכולת בלתי פוסקת לשים בצד את מה שקטן. לא רק בתפילות אלא בכלל. מה עושים עם אותו זמן פנוי שנשאר לנו בידיים? לא להשתקע בקטנות שלנו. כך למשל הוא מביא בשם ההאר"י, להקפיד על לימוד תורה בסעודות. יש ארבע סעודות בחד, ויש ארבע פרקים של ראש השנה. פרק לכל סעודה. ובין לבין לומר תהלים. לנסות להיות מלכותי ולתפקד כמו מלך. זה דורש ותובעני מצד אחד אבל מאוד מרומם מצד שני. זה מרכז אותך אבל מביא גם לשמחה ולתעצומות נפש. בידנו לעצב את הממלכה. בידנו לצבוע את הימים האלו בצבע שיהיה בו משהו מורם. איזה דיבורים נדבר, על מה נקרא ועל מה נשיר. אלו ימים של מלכות.

ואכן הרבה קהילות נהגו לקרוא תהילים – ספר מלכותי של אדם מלכותי. "ובשירי דוד עבדך נזכיר שמך ונמליכך מלכנו". לרבש"ע יש לגיון מלכותי. וכשהוא רואה את נאמני מלכותו מרוכזים רק בכבוד המלכות, התכניות יכולות לצאת לאור. כבר בר"ה משתנה הדין כי בידנו להכריע איזה יעדים יציב הקב"ה לשנה הקרובה.

כשאדם רואה שיש אנשים ששמים בצד את פרטיותם, אז הוא יכול להרים את הרף ולהציב מטרות, כי יש עם מי לעבוד וללכת קדימה. "עם יודעי תרועה". זו שמחה, זכות ושליחות.

כתבנו בספר החיים

אנו מתפללים הרבה על הספר – "כתבנו בספר החיים". יש סיפור גדול המסופר כאן. עלילה מלכותית גדולה. ספר המלכות. לעלילה זו יש התחלה ותכלית וחוט השדר ביניהם, ויש מי שמנווט את העלילה. טוב שנהייה שותפים לסיפור. בר"ה נפתחים הספרים ואנו יכולים ע"י המחשבות והרצונות להיות יותר נוכחים בספר החיים. אדם שלדוגמה לא נמצא בארץ ישראל אלא בגולה, נמצא לצערנו מחוץ לסיפור העיקרי המתרחש כאן. זה הפסד. אנו מבקשים עזרה מה' לא להחמיץ, אלא להיכתב בספר החיים. לעזור לנו להשתייך. הרבה עיניים עדיין לא פקוחות והרבה לבבות עדיין אטומים. אבל אנו בטוחים שימול ה' את ערלת הלב.

מי שאינו שותף לסיפור המלכותי הוא קצת רדום. העגלה נוסעת ומהפכות מתרחשות, והוא רדום. לא נוטל החלק. אפשר להירדם למשך כל השנה. לפי ההאר"י מי שנרדם בר"ה עלול להירדם כל השנה. להירדם – זה להיות בבועה הקטנה שלך, לשכוח מהסיפור המלכותי. אבל הקב"ה לא ירפה. יונה הולך לישון בירכתי

האוניה, והקב"ה מעיר אותו, "קום לך אל ננוה". רבש"ע חס על עולמו ורוצה להושיעו. כל אחד לפי משאת ידו ולפי כשרונותיו עומד בדין על כמה הוא שותף לממלכה.

ככל שנתפלל על מה שעדיין לא שלם, תבוא לנו תשוקה לתקן ולעשות. ככל שנתחנן יהיו לנו אנרגיות לבצע, לפעול. לא הכל בידנו אבל מה שכן, ויש הרבה, חובה עלינו וזכות היא לנו לקחת בשתי ידיים.

מתוך הימים האלו נצא בע"ה יותר כללים, ופחות אנוכיים. עם מודעות לכל החברה. עם אכפתיות לכל מה שקורה בעולם כלו. עם יותר רצון לעזור, להעניק ולשנות. עם יותר תקווה, מוכנות ומסירות נפש. אנו רוצים לאחל לכל בית ישראל הרבה צמיחה ועלייה. גבורה ואומץ. חסד אצילות ועדינות. שיהיו עוד דמויות שיקרינו על הסביבה מעצמן במעשיהם הטובים. שעולמו של המלך יהיה יותר טוב, אצילי וקדוש.